

Васил Попович

По повод на Книжовното ни
дружество

Ако от една страна тая годишното главно събрание на Книжовното дружество в Браила няма желаемия резултат според съдържанието на устава му и не извърши като несъстоятелно нещо за пред хората, зато от друга страна то послужи за променение на симпатия между представителите на участващите и неучастващите досега вънкашни български общини, които бяха приканени лятос нарочито да споделят общия ни всякома интерес към българското просвещение.

Тия нови представители, разбирава се, унесоха със себе си и ония впечатления, които изведоха от заседанията на събранието и от частните си срещи. И вече обещавахе се да се погрижат и от своя страна за материалното и морално преуспяване на туй Книжовно дружество, някои си от тях побързаха да си изложат и чрез печата доказателствата за блестящите си симпатии, като си дадоха добра воля съвременно да влязат в някои подробности, за да оборят ония прегради, които са забелязали, че препятстват на нормалния вървеж на дружеството и на неговия напредък.

Наистина, какво по-похвално чувство от туй от страна на нашите патриоти, ако не ония ни светли мисли и истини, излагаеми на видело за доброто на туй ни народно заведение?

Но като прочитаме статията на г. Т. Икономова „Българското книжовно дружество в Браила“, напечатана в 27-8-9 броеве на в. „Турция“, в която авторът се коснал до най-жизнените питання на дружеството, нам ни се види, че господството му не е вникнал дотам в същността на предмета, за който се заловил да говори в благородния си порив. Та нека ни бъде позволено да додадем и ний, макар и отривочно, едно що-годе пояснение върху същите питання, което, прибавено до речената статия на г. Т. Икономова, да й послужише тук-там за допълнение на онова, за което едва мимоходом споменава господство му. Сърдития няма. Ще говоря за онова, което смятам за по-право.

Една идея нова, едно кое да е нравствено променение или нововъведение тогива само намира належаш и пълен отзек в сърцето на масата на един народ, когато всичко туй стане необходимо логично следствие на нейните зрели възрения върху живота – на съзнателните й вопиющи интереси и нужди; с една дума когато всичко туй се въплоти в духа и кръвта му. В противен случай всяка новизна, благо начинание, даже преобразование, остава не напълно практично и без надлежаше приложение до времето си, ба още бива и тягост на ония, на които се превива с някое усилие. Ето защо често най-патриотическите и хуманни напъвания, като завличат отначалото тая или оная част от народната маса,

остават сетне без желяемия резултат, и ето где се крият съществените причини за охлаждането на общините, не само към Българското книжовно дружество в Браила, но и към други подобни заведения с човеческа и благоугодна цел. И напразно ще развива авторът или кой да е други, точка след точка, и ще доказва причини и следствия, които по наше мнение няма да важат толкоз, колкото тая гола истина.

1. Ония, които са се отнесли на изложените в гореупомената статия на „Турция“ причини, сир. с малко думи: на съперничеството, пресилването и нерадението и на фанфаронството, без съмнения са имали и своите уважителни причини на това, но при все това не са се съумели да отгадаят по-главното от тях за охлаждането, което, по нашему, се заключава в епохата и в твърде кусурната степен на образованието и възпитанието на народа, а често и на неговите дейци.

2. Не е ли пък и истинно туй? И кой е виноват, че нашите дейци са почевали и почеват винаги работи, по-големи от силите и понятията си; кой е виноват, че повечето мечтаят, отколкото вършат. Все тия пресилуват и всяка работа, строят строението си повече на въздуха, отколкото на дълбоко изпитано и подробно изследвано землище? Кой им е виноват, че след туй масата, като не ги разбира, напуска ги наедно с техните утопии, проекти, уставы и върли идеи за благото му? Дейците трябва да искат възможното от времето и понятията на народа, а не възможното от тяхното собствено време, което според развитостта им е по-горе, помногостранчиво от онова, в което се намира народът. Ето защо почти всичките тия с една тъпа недалновидност насилват чувствованията си, за да се сокрушават в горестната си съдба да се оправдават в ущърб на народната почест и да характеризират хората като безхарактерни, лъжливи, скъперници, интриганти, пустосамолюбиви, егоисти и пр. Що искаме от една маса, която още не може да чувства и завзира в нашите чувства и възрения? Ходим, та дирим доказателства и без да вникнем добре в тяхната уместност и неуместност, разсъждаваме като от катедра за всичко и всичко мерим с нашето непосегаемо мерило, и, хотя-нехотя, замазваме главното истинно, че сме не по времето си смислени и умници, даже нещо като чаромътници (магьосници) в очите на простотата, която плашим повече, отколкото свестяваме и поучаваме, и която ни служи с кесията си, но рядко уважава и доверява, защото ний не се стремим първо да ѝ вдъхнем истинското понятие и правий възглед за работата и за себе си.

Наместо това, уж да се не оскърби Иван, Драган или Петко, уж да се не повреди работата, да не сраим себе си и пр., ний си допускаме да

лъстим, интригуваме, да се подмилкваме, да мажем или цапаме и в ущърб на нравствените устои на делото си и на нашето лично достойнство позволяваме си да се гаврим, унижаваме, да представяме разни комедии, често и да грозим и да гърмим панагерики или филипики неуместни, уж за да помагаме на работата си, и каква работа, казвам, често даже непосилом на нашата осидчивост и умение, камо ли пък посилом и умението на простий ум. Сетне, като видим, че сбоклучихме сами, хайде всичко на главата на чорбаджиите, на богатите, на спомоществователите, на българският характер. Тий сносят, а ний си умиваме ръцете. И лесно и чисто. Тъй се вмъква лошето и разрушително начало в делото, което според туй не може вече да бъде продължително и трайно, защото гнилото нагнусява и здравето.

Подир това не е странно учудванието – защо не могат да успяват обществените заведения като журнали, читалища и всякакви дружества.

3. По наше мнение тия заведения, или по-правилно да речем по-голямата част от тях, такоже ли са били или несвоевременни на времето си, или не отговаряющи напълно на истинските нужди на народа. Много табиеглия е човекът, особито народът! За да му угодиш или послужиш досущ, винаги се изисква да бъдеш доста търпелив, честен, деятелен и с многообразен опит; сетне трябва да си редовен до точка в предлаганите си услуги, в противен случай той скоро ти се насища и се отвръща не само от тебе, но и от полетата, които му предлагаш. Но и всичко туй не е нищо в сравнение с мисълта, че всяко общенародно заведение трябва да се строи на налични, а не на предполагаеми средства и да си предлага програма на действията съобразно с тия средства, потребите, а в някои случаи и понятията на общината или народа.

По нашему журналите още не успяват, защото публиката българска не намира достатъчно интерес в голямата част от тях или пък още твърде малко стремление чувства към смислен политически живот и политиката следователно.

Читалищата не успяват затуй, защото за тях е необходимо общество по-образовано, което да предпочита четенето и беседата, да намира жизнен интерес във взаимните препирни за всичко, което се тече до тяхното лично и обществено благо, общество, което рязко да отличава заведението си от кафенето, а благородното си преповеждане на времето от играта в кости, книги и пр. или пък от безизходното измайване на времето си по турската поговорка: „вакът парасъздър“. Колкото за дружествата, добродетелно или книжовно било то, необходими са повече човечни, образовани и дълбокопроникнати членове, покровители и

спомоществатели. А между тем нито едно от тия заведения не може по същността си да се похвали с едното и другото напълно. По-голямата част безсмислено вършат или повтарят онова, което видели или само чули у другите, а то тъй смешно и карикатурно често по начина, щото за един по-опитен наблюдател не му трябва много за да се сети, что тая или оная община се намира още в началото на развитъка си, следователно в нравственото си детинство.

При всичко туй да не си въобрази някой, че ний искаме да укорим ония, които се мъчат да свестят народа с въвождането или усвояването на разни общеполезни заведения между нашите общини, било и не твърде посилом на тяхното понимание на първо време; напротив, като гледаме, че с отварянето на такива заведения навсякъде из отечеството и по вън, гдето живеят българи, се предупреждават и посрещат бездънните нужди на народа ни, ний се радваме съзнателно на всяко пропъплуване на този или онзи клон на деятелностите и жизнените доказателства, но силно негодуваме повечето на ония бързовани водачи, които, повтарям, не умеят или не се стараят отначало да турят смислени основи в практическата страна на техните предприятия и на всичко онова, което един ден трябва да се развие и да се обърне на важно и истинско съзнаво благодаяние, искам да кажа, че тий трябва да бъдат подалновиднички.

4. И то е правда, че никъде отначало обществените заведения не са ги започевали от мнозина, но от единици предприемчиви и хуманни, и у нас същото. Но у нас, освен че са диктувани от малцина, нашите заведения имат и разлика от чуждите, че другаде, където са били своевременни донегде си, в чело на работата са стояли хора вещи и с дълбок опит, а у нас – много пъти хора не само мекушави, но и без всяк здрав авторитет. Ето пък защо се охлаждават хората скоро, особито като поченат да забелязват, че ония, които са ги повели, независимо от тяхното учение, не са били по-вещи от тях в най-съществените и затруднения при воденето на делото си. Сетне там, гдето се срещат разни опити или частни инстинкти за по-доброто, трудно е и опасно да се постоянства в нелекия авторитет; следователно не чувството да унижаваме своето и да хвалим чуждото е тука причината на едно охлаждение в такъв случай. Защо да стоварваме всичкия кабахат на другите, а не на себе си! Не е ли смешно и не е ли достатъчно доказателно да гледа някой, че нашето Книжовно дружество в Браила в две години още не може да влезе в един нормален път по единствената причина, че деловодителите му, нито настоятелите му още не могат да съзнаят своята несъстоятелна практичност, едните,

другите – благородното си несмислие в академически наредби и пр. на една такава работа, която напълно превъзхожда техните макар и искрени, и честни усилия?

5. Как да се не чуди и да се не смее човек, когато гледа, че всичкият тойзи смесен свят се надува и си дава зор да застави хората да повярват, че магарето, което яхат, не е магаре и гладно, а камила сита и добре натъкмена за поход, тогаз, когато изпод тях магарето дава знат за себе си, но още че е опърпано и три дни не яло, и всичко това правят уж по невъзможности инак да стане, за да не им рече някой нещо, уж да не възнегодува народът и да не се подкопае кредитът на дружеството! А между тем дават на народа силно да почувства, че тий съзнателно изкривяват и отстъпват от здравия смисъл и естествения ход на делото. Нек си! Като че народът ги души за гърлото, застава ги да лъжат и искал, и иска от тях изведнъж големи работи, и зорлем ги кара да дават обещания с кола, било би и в ущърб на личната им сила и силата на Книжовното дружество! Ако е тук даже виноват наивният и невинен в чистосърдечното си поставяние на вид народ, който не само че никога не е требовал от някого големи обещания, но и не е получавал и една маленка част от всичко онова, което му се се обещаваха досега и за което той все е давал и ще дава занаяпред с обичайното си добродушие и на колкото му стига хитростта и чувствуванята му.

6. Не е ли пак, кажете си правичката, истинно и смешно денгубие-то, мухавянието и напразната разточителност, особито като и глухият чу вече, че доходите на книжовното дружество не стигат за покриванieto на всичките разноски, които и да са, и да намират такива майсторски защитници, на които впрочем може да се уважи, като на чужденци, що се се повладали от условията на едно гостоприемство, що показва тяхната добре дума и никак не помага за окончателното изявление на злото, което може и да са не усетили дотам.

7. И ний казваме, че без достаточнo число работници, Книжовното дружество не ще може да достигне велик размер и затуй нека се харчат пари от доходите на дружеството, стига да се постигва целта. Затуй са доходите – да се харчат, затуй и Дружеството да ги харчи за поддържането, ако ще и на сто, каквито да са, действителни членове, стига да има отгде и за всичките. Но когато тия доходи са твърде незначителни и къси, а не се предвижда или, пожалуй, сумнително е, че ще се увеличат наскоро, тогава здравият разум трябва все възможни ограничения. Чисто. Предоставяме всекиму да се поопита да сбере малко записани спомоществования от хора не твърде и не завидни, които, истина е, ако

усещаха дълбоко нещо от таквизи заведения и си внасяха помощите редовно, все друго щеше да бъде, признаваме си, но виж, не излезе тъй, както се мислеше, а хората се оказаха, че са хора с каприции и пр., а не светци все като нази. Та и занаят може да се случи още да се поиска да потраем, догдето помогне времето и обстоятелствата да се посветят повечко хора, а дотогава трябва ли да подядаме капиталите на дружеството с излишни задължения и дефицити? Ваша воля след туй, но то ще бъде глупост и нечестно от страна на водителите на дружеството.

8. Навремето между им се намериха люде, които още при отварянето на Книжовното дружество бяха на мнение да се не бърза с издаването на „Периодическо списание“, а като излезе обявлението му, даже възнегодуха на нетърпеливостта на редактора му, на многоглаголанията и фанфарониадите в него, и всичко това с предупреждение, догде се съберат и наредят достаточни капиталите на дружеството. Тий не се послушаха, делото излезе шантаво. Сега се слага на другите, че били пресилили работата и се изповядва, че станало хата. При всичко туй пък се види постоянството на същата хата и за допъти, та дано хората не бъдат вече виновати! Но ще ли се изправи тъй работата?

При всичко това работата, като е доведена вече до негде си, никой не казва да се спре или да става наполовина, напротив, за по-нататък действителните членове трябва да работят и да очакват времето и тий да поправят и допълнят другото; за по-нататък, а сега не многото, но всъщност малко, а не малкото, всъщност много трябва да ги занимава и нека не се устидим да изповядваме грешките си и да се обърнем след един такъв горчив опит, стоящ почти 2000 (?) барем, на истинския път. Повярвайте, дружеството никак няма да пострада от това, като основано на обширни задатъци, и не му е възможно да хвъркни изведнъж с орлин полет, подобно на Загребската Югославенска Академия. Инак ще заприлича на голи, та фудули.

* * *

9. Водачите на дружеството смятаха да снемат звездите, но желанието им не се оказа досега сполучно. Опитът ги научи, че тий са се легнали в теориите си и предположенията си и че без дълга и здрава лествица, добре закрепена о землище, сиреч без добри и готови капитали, тий и занаят, макар да си излязат от кожата навън, не ще могат да снемат не само звезда, но и един чиреп от керемидите на една къща с незавидна височина. Сетне има и туй, че рано или късно общините, като съгледат по-късно постоянните разрушителни елементи в средствата и вървежа

на Дружеството, може ще охладят още повече, от което трябва да се боим най-много, а тогива пак ли дандании, пак ли препирни? Тогива ще бъде още по-трудно за повръщане на здравия път.

За сега целта на Книжовното дружество и правилният му интерес е да върви правилно, като свърталище и нравствена подкорка на учените ни, които от ден на ден нарастват и се пръскат по отечеството ни, и правилно да се развива, за да може да даде храна на тяхната деятелност върх единствената цел – народната просвета. О тая цел трябва да се съкриши всяко упрямство или лъжовен срам и страх, инак ще бъде още по-срамота за него и за дейците му.

10. Отоносително пък програмата по устава на дружеството, то тя не е толкова страшна, понеже за постепенността нищо невъзможно няма. Освен това тя е толкоз добра, щото и в по-малък, и в по-голям обем тя си остава при еднаквата си цел, стига нейните издания да станат достъпни за по-чести радостни усещания на масата, което за сега може да се обиде с по-малко средства и по-малък обем, имащи на вид, че големите работи растат с време, а не изведнъж, па и с такива малки издръжки.

11. Напokon де останаха ония статии, изтекающи медом и сотами, които трябваше да почита народът, да се увлича и да се облизва още? Знаем, че ще ми отговорят с моите собствени думи. Но желателно е всяко нещо да се приготви по-напред и в ръцете на редакторите да бъде ощущаемо като действителност и понятие конкретно, а не да се предлага, като се намира още в една съмнителна фантазия на съчинителя, или напokon, пожалуй, Бог знае в какъв материал. Тук справедливостта трябва да забележим, че и нашите учени дип хладнокръвно се обнесоха към дружеството досега и, освен малки изключения и празни мнения и критики, за две години рядко кой от тях побърза да прати труда си. А известно, че без съдействието на мнозина в тупе ще останат и най-големите жертви за дружеството.

12. Не количеството, а качеството на ползата трябва да се вземе на вид. Могат да ни обричат 30 броя периодическо списание и пр., но когато ги няма или в тях има опърпани статии и критики без начало и край, било за язика, т. е. или пък статии само с едно отвлечено съдържание, недостъпно за всяко понимание, тогива, прости, жерката на масата едва ли ще ти смели нещо от тях. А пък хората беше да се разумяваме и да ни разумяват. Но пак, слава Богу и за толкоз в продължение на две години!!

13. И то е правда, че материалите на „Периодическо списание“ на

дружеството трябва да бъдат винаги подвържени на едно изрядно оценение, преди да се изложат на печат; но туй, ако трябва, трябва же и трябва да става добросъвестно, а не през куп на грош, иначе никакви кудкудякания няма да помогнат и на стотина действителни членове да не им се подсмеят под носа. Сетне, ако статиите не бъдат обработени само по себе от техните съчинители на възможности добросъвестно, трудно ще бъде, та излишно на многое множество действителни членове, редактори и писачи да се денгубят в поправки и допълвания, преработвания и преписвания и пр., което ще рече, че тий трябва да отворят едно особно заведение, за да поправят някакви гнили или незрели идеи, да изпълват трапища и дупки, да замазват отлепени замазки на едни, или стари, ала нови на презум скроени умствени задания. Но то ще рече тогива, при липсата на върли учени мъже и статии, дружеството трябва да се обърне на фабрика и да разнася доходите си за поддържанието на една особна комисия по тойзи случай. Говоря за непрактичността на всичко това в настоящите времена; за подире же, когато Книжовното дружество се обърне на академия (да помогне Бог), друга работа. Но тогава българската академия ще има в недрото си само едни учени и мнозина универсални хора по разни специалности и ще ги счита за свое достойние, а себе си – достойние на самата наука в обширен смисъл. Колкото за сега длъжността на действителните членове е да печелят повече време, а не да го губят по сенки – да редакторуват повече, отколкото да поправят и допълват. На опитний и с що-годе естетичен вкус и критически смисъл редактор на „Периодическо списание“ надлежи да отбира по-хубавото и по-полезното от набраните материали и да ги дава под печат, и по тойзи начин да поддържа от една страна стомаха на читающите си клиенти, което не ще им дава – от друга – време да се приспиват, а с тях и личните им длъжности към богоугодното заведение, на което служат сами и на което трябва да служим всинца и словом, и делом.

Колкото за недостатъците, които могат да се срещнат и в по-учение статии тук-таме, то засега длъжността на цензора ще предоставим на вещите критици, тъй чтото всяк по специалността си да послужи в туй отношение на общенародното заведение – Българското книжовно дружество. Впрочем стремителността на добрия талант в един редактор никой не може удържа. Затуй пък:

14. Не количеството на действителните членове, а обръчността им е важна засега, като и бол пари нямаме за мнозина, и такива дефицити значителни виждаме в годишния билианс на дружеството.

Тъй и виканията, и кряканията трябва да си имат резона, инак те

стават смешни. Наместо да режем със сълзи крокодилски, че не ни платили лефето навреме, и да сандърдисваме света с жалбите си, по-добре би било да се оревяхме от собствената си фантазия, за да я намалим и турим на мястото ѝ повече ум.

Керемиди, господа, а не звезди, защото звездите и светлина достатъчно не ни дават, а керемидите барем ни запазват от дъжд и буря в стаята ни, па и по-лесно се снемат.

И ний казваме заедно с другите, че по-доброто е напред, защото и вратата ни е таз, та и самото Книжовно дружество е основано по тойзи начин, за да може да се съвършенства винаги. Но тогаз не следва да се пръскаме в натягване, защото сме се увлекли от началото на появлянето му и защото може би пак ни се ще да бързае, само и само защото по-доброто било напред. Господа, да не смешим хората! *Chi va piano, va sano*. Капка по капка продупча камъка.

И сега дружеството може да бъде най-редовно, ако водачите му обещаат да не доверяват твърде на времето, да се не пресилват и да правят работи, но да правят же по силите си. Но тогива трябва да се обявят чистосърдечно и гласно за да ги чуят сизходителните души, че няма вече да се полагат само на едни обещания на тогоз и оногоз и уж да правят на туй основание фантастически сметки и бюджети, и да бъдат сетне уж принудени да лъжат очакванията на хората с грамадни и от своя страна, но не и изпълнени обещания, а ще работят по толкоз, по колкото им се дава материал, ще печата по толкоз, по колкото им стигат средствата. Ясно, чисто и честно. По тойзи начин тий ще успеят да измъкнат дружеството от неприятната категория, в която е попаднало.

Искрено кающият се заслужава милосердието на Бога и на човеците, защото в покаянието му се види бъдещето изправление.

15. Колкото за четвъртий предлог – относително поведението на действителните членове, който г. Т. Икономов се старае да обори, ний ще забележим, че моралът на кои и да са дейци често бива най-доброто мерило за добропорядочността на самите им работи и на самото положение на онова заведение, на което служат.

Интригите под тойзи или друг вид, в частен или общ смисъл, винаги са вредни за едно дружество, макар и да се не касаят него направо, защото когато частните мнения и присъждания става в духа на партизанството и при туй от хора, излезли от средата, да положим, на Книжовното дружество например, било би от един действителен член или от някои от настоятелите, и се направляват с безсмислено фанфаронство и злоупотребен авторитет в лицето на личности, поне на толкоз, ако не

и по-честни от тях противници по чувства и цели, тогава, макар че дружеството е непосегаемо за всяки интриги и клевети частни, то става приют на злорадници и обществени размирници, завистници и пр., а известно кому ще бъде приятно тогава да си повери потта или симпатията на едно дружество, на което дейците сутре ще могат да нападнат, оскърбят и онеправдаят всекиго, като им скимне или като им кимне някой. Кой е онзи, комуто по българската пословица ще бъде драго да храни куче, за да го лае незаслужено?

Та от ония, които са ги лаели такива кучета, досега нито един не си е променил чувствата към дружеството. Напротив, в порив на благородството си мнозина от тях даже не приеха, както и не приемат, да ги защитава някой, нито публично, нито чрез печата; надяющи се, че с време противниците им ще се засрамят сами от себе си и от делата си.

При всичко туй глупаво беше и би било да се не придирават сегизтогиз такива зли проявления, които, свързани посредством с Книжовното дружество, могат като червеи да подтачат с време нравствеността не само на заведението, но и на общината ни, ако ги остави човек да се загнездят по-надълбоко. А между тем Книжовното дружество, като такава още, гдето трябва да се сливат всичките симпатии, като такава, на което трябва да се зазидат много свети ожидания за свят, образование и утешително бъдеще, трябва да бъде лишено и чисто от всяко петно, а настоятелите и действителните му членове по възможности за всегда, а особито за сега по-нравствени, сир. строги в поведението си и въздържани в страстите си.

Тий трябва да помнят, та ако някак не им хрумне, ще им кажем ний, защото Бог дал на човека две уши, а само една уста, т. е. за да слушат повече, а по-малко да говорят и да не проповядват дип по къщята и улиците работи, които не се касаят нито тях, нито тяхната много по-висока мисия при Книжовното дружество. Говоря за доброто им и да не ме заподозре някой от тях, че искам да ги подканя за моя лична полза, истафорла, таквоз намерение нямам!

Адвокатлъкът на адвокатите, гайдата на гайдарина, точенето на пекарината: всяк да си гледа мисията и работата. Има ли право да иска човек барем от учените хора повече морал и свястно лично достойнство? Чини ми се да! Тук е правдата и хоратата, другото не ще много глаголане. Дано да бъде уразумян.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Николай Аретов

Публикация

Васил Попович, Съчинения, Издателство „Кралица Маб“, С. 2000, ISBN 954-533-030-2

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7398>]